

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.091.212:061.2

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-1-11-18

DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

РОЗВИТОК ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Natalia AKSAKOVA,

candidate of historical sciences,
associate professor

andaksakov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7121-0812>

Svitlana MALAZONIA,

candidate of psychological sciences,
associate professor

svchm888@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9759-173X>

Наталія АКСАКОВА,

кандидат історичних наук

Світлана МАЛАЗОНІЯ,

кандидат психологічних наук

*Educational-scientific professional-
pedagogical institute*

*Ukrainian Engineering and
Pedagogical Academy*

✉ 5 Myra, St. Bakhmut, Donetsk
region, 84500

*Навчально-науковий професійно-
педагогічний інститут*

*Української інженерно-
педагогічної академії*

✉ вул. Миру, 5, м. Бахмут,
Донецька обл., 84500

Original manuscript received: February 03, 2021

Revised manuscript accepted: April 15, 2021

ABSTRACT

The article is devoted to the coverage of the conceptual principles of construction and development of higher pedagogical educational institutions of Ukraine in the early twentieth century. It was during this period that pedagogical education was built both on the actual Ukrainian pedagogical traditions and on Western technocratic-pragmatic conceptual views on the orientation of the pedagogical system. The author proves that in the 1920s the concept of pedagogical education was reflected in a new model of the educational system, types of educational institutions that trained teachers, continuity of training, creation of profile verticals, new forms, methods and means of teaching, revival of pedagogical practice and internships.

The article considers and analyzes three stages of formation of higher pedagogical institutions in Ukraine in the early twentieth century: the first stage involved strict centralized management of higher education institutions, excessive interference of party structures. The second stage was marked by the efforts of the leadership to make concessions to teachers, professors, students, involving them in direct participation in the work of the new governing bodies of higher education. The third stage was characterized by an attempt to return to administrative and centralized management methods. The article finds out that in the period under study, instead of university councils and faculties, purely statistical and amorphous general meetings, faculty commissions appear, and the administrative power of the rector and deans is maximally strengthened.

The article traces the process of branching out the internal structure of pedagogical educational institutions, when departments of social education, vocational education, political education, correspondence education, pedagogical faculties and teacher training departments for national minority schools were formed.

Key words: *higher education, teacher education, institute of education, model of education, labor school.*

Аналіз розвитку мережі закладів педагогічної освіти в Україні на початку ХХ століття свідчить про те, що процес її формування був складним і суперечливим. У ці роки в Україні була створена система педагогічних ВНЗ, яка здійснювала підготовку фахівців вищої кваліфікації. Ця система будувалась на базі власної української радянської концепції та моделі освіти, спиралась на так званий «матеріальний» напрямок у підготовці фахівців і була протилежна системі підготовки фахівців у РСФРР (Ясницький, 1965).

Проблема розвитку педагогічної освіти в УСРР у 1920-і рр. має велику історіографію. Найбільший внесок у розширення знань стосовно розвитку мережі та структури педагогічної освіти в зазначений період зроблено в працях Г. Ясницького, В. Липинського.

Метою статті є розгляд історії розвитку вищих педагогічних навчальних закладів України на початку ХХ століття та вивчення досвіду щодо оптимізації мережі педагогічної освіти в 1922 – 1924 рр.

Концепція модернізації освіти, розроблена наркомом освіти УСРР Г. Гриньком, безпосередньо впливала на побудову освітньої моделі та мережу навчальних закладів. До революції на території майбутньої УСРР діяло 27 ВНЗ, у тому числі три університети – у Києві, Харкові та Одесі, які вважались вищими навчальними закладами загальноосвітнього циклу без педагогічної підготовки. У галузі середньої педагогічної освіти існувало 44 вчительських семінарії, які в 1920 р. були перетворені на педагогічні школи (Липинський, 2000:184). Нова модель освіти передбачала реформування університетів і створення на їх навчально-матеріальній базі невеликих спеціальних вищих навчальних закладів: соціально-економічного, педагогічного та медичного спрямування.

На основі наказу НКО УСРР від 2 червня 1920 р. на базі історико-філологічних та фізико-математичних факультетів були утворені тимчасові вищі педагогічні курси. А з липня 1920 р. на їх базі були засновані Академії теоретичних знань. 15 серпня 1921 р. ЦК КП(б)У надіслав листа всім партійним комітетам про початок прийому до Академії соціального виховання. Набір складав 120 осіб. Академія готувала педагогів-новаторів марксистського напрямку в галузі соціального виховання в дошкільних та шкільних навчальних закладах. При академії існував робітничий факультет, куди приймалися особи за рекомендацією партійних організацій «не молодше 18 років, які знали чотири дії з цілими числами та мали елементарну письменність» (ЦДАВО України ф.166, оп. 3, спр. 467). Майже через рік в червні 1921 р. розпочався процес їх поступового перетворення на інститути

народної освіти (далі ІНО). Згідно з «Положенням про управління ІНО», яке було прийняте на засіданні Вищої наукової ради при управлінні вищих шкіл, інститут очолювало бюро, до складу якого включались ректор, політкомісар, заступник політкомісара, проректор, секретар, декани факультетів та два представники студентського комітету (ЦДАГО України, ф.1, оп. 20, спр. 1777).

Ліквідацію університетів і заміну їх академіями та інститутами теоретичних знань в українському освітньому середовищі сприйняли по-різному. Впродовж 1920-х років у періодичних освітянських виданнях точились дискусії щодо доцільності руйнування українських університетів. Так, І. Немоловський у статті у 1922 р. журнал «Студент революції» проголосував «...що гуманітарний, який не дає конкретного фахівця університет існувати не повинен» (Немоловський, 1924) Проте в другій половині 1920-х рр. почали з'являтися цілком протилежні погляди на роль і місце університетів, зокрема в підготовці педагогічних кадрів. У березні 1929 р. професор О. Глаустерн в газеті «Наука і освіта» піддав критиці Наркомос УСРР за руйнацію українських університетів і створення на їх матеріальній базі вузькопрофільних інститутів. Автор підкреслював той факт, що у РСФРР такого не відбувалось і запропонував готувати педагогів не в інститутах педагогічної освіти, а в університетах, що дозволить підвищити їх кваліфікацію і допоможе створити загін вчених-гуманітаріїв для вищої школи (Глаустерн, 1929).

У серпні 1922 р. колегія Укрголовпрофосу затвердила «Тимчасове положення про трирічні педагогічні курси», згідно з яким вони не розглядались як вищий ступінь у підготовці педагогічних кадрів. Проте вже в наступному 1923 р. у зв'язку з відсутністю вчителів ці курси були перетворені на вищі навчальні заклади і дорівнювались до технікумів (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 314).

У процесі реформування мережі педагогічної освіти в УСРР за новою українською радянською концепцією та моделлю педагогічної освіти до кінця 1921 р. було створено 17 інститутів народної освіти, де навчалось 5530 студентів та працювало 1784 викладачі, 103 трирічні педагогічні курси (відповідно 7500 слухачів та 850 викладачів). Крім того, була створена мережа короткострокових педагогічних курсів зі строком навчання до трьох місяців, які займались перепідготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів. Наприкінці 1921 р. було створено 130 короткострокових педагогічних курсів (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 404).

Нова модель побудови педагогічної освіти в УСРР передбачала підготовку в інститутах народної освіти вчителів для єдиних трудових шкіл другого ступеня, викладачів для професійних шкіл, які поряд із загальною середньою освітою надавали певну професію у ранньому віці, а також викладачів для шкіл фабрично-заводського учнівства, кустарно-промислових шкіл, гірничопромислових шкіл, шкіл учнівства на транспорті, які також у ранньому віці надавали семирічну освіту та робітничу професію. Трирічні педагогічні курси готували вчителів для початкових класів єдиної трудової школи та викладачів для шкіл з

подолання неписьменності. Короткострокові педагогічні курси займались перепідготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів єдиних трудових шкіл та шкіл з подолання неписьменності, які не мали вищої освіти. У цей же час модель педагогічної освіти в РСФРР складалась з таких ланцюгів: університети та педагогічні інститути готували вчителів для шкіл другого ступеня та старшого концентру семирічок (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 548).

На початку 1920-х рр. відбувався процес розгортання та становлення мережі інститутів народної освіти. У 1921 – 1922 навчальному році працювало 14 інститутів народної освіти (у Харкові, Києві, Одесі, Катеринославі, Полтаві, Чернігові, Кам'янці-Подільському, Миколаєві, Житомирі, Вінниці, Херсоні, Ніжині, Глухові та Кременчуку) (Студент революції, 1923). У цей час чисельність трирічних педагогічних курсів досягла 72.

На початку 1920-х років розвиток мережі інститутів народної освіти і трирічних педагогічних курсів, які у 1922 р. отримали статус технікуму, відбувався стихійно без урахування потреб освітньої галузі в педагогічних працівниках, а головне – без економічного забезпечення та фінансових можливостей держави. Започатковані у всіх губерніях УСРР місцевими партійними осередками та радянськими освітніми установами вищі педагогічні навчальні заклади з самого початку існування стикнулися з великою кількістю невирішених проблем. Це, насамперед, відсутність фінансування, слабка навчально-матеріальна база, незабезпеченість кваліфікованими педагогічними кадрами, низький рівень освітньої підготовки абітурієнтів. Упродовж 1920 – 1922 рр. поряд зі стихійним розгортанням мережі інститутів народної освіти відбувався процес її стихійного скорочення. Якщо до 1921 р. було створено 17 ІНО, то 1922 р. їх залишилось вже 14 (Аксакова, 2015).

У 1923 – 1924 навчальному році розпочався другий етап формування мережі педагогічних ЗВО, який було завершено у 1929 р., коли мережа педагогічних інститутів і технікумів була поступово уніфікована на зразок моделі педагогічної освіти, що існувала у РСФРР. На другому етапі відбувався процес оптимізації мережі педагогічної освіти, коли за рахунок злиття, об'єднання та закриття невеликих і таких, що не мали розвитку, вищих навчальних закладів, перерозподілялись фінансові ресурси держави щодо збереження та становлення мережі найбільш перспективних та сталих навчальних закладів, які мали відповідну матеріальну базу та якісне кадрове забезпечення. Упродовж 1923 – 1924 навчального року було закрито п'ять індустріально-технічних, чотири медичні, п'ять художніх, три соціально-економічні, шість транспортних ВНЗ. Загалом було об'єднано, злито або закрито 40 вищих навчальних закладів, де навчалось 6548 студентів. Але найбільше втрат серед ліквідованих інститутів і технікумів серед усіх профільних вертикалей зазнала педагогічна освіта. Серед закритих у цьому навчальному році були інститути народної освіти в Глухові (120 студентів) та Вінниці (225). Закритими

виявилися педагогічні технікуми у Сумах, Катеринославі, Токмаківці, Сквирах, Звенигородці, Таганрозі, Козелці та Кролевеці (Чернігівська губернія), Тиврові та Хмільнику (Подільська губернія). Загалом у педагогічній галузі освіти було закрито 13 ВНЗ, де навчалось 1770 студентів (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 548).

Найбільші втрати педагогічної вертикалі освіти були цілком логічно обґрунтованими. Насамперед, це було пов'язано з тим, що педагогічна вертикаль освіти на 1 травня 1923 р. мала найбільш розгалужену мережу ВНЗ. Якщо порівняти мережу педагогічних інститутів напередодні її планового скорочення з мережею інших профільних вертикалей, то на 1 травня 1923 року вона складала 14 ІНО і в 3,5 раза перевищувала чисельність мережі індустріально-технічної освіти, удвічі – мережу сільськогосподарської і майже в 10 разів – мережу соціально-економічної освіти. Педагогічні технікуми (72) у 24 рази перевищували кількість медичних, більш ніж ушестеро – кількість соціально-економічних та більш ніж удвічі – сільськогосподарських та індустріально-технічних технікумів (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 548).

Процес планового скорочення мережі ВНЗ продовжився і у наступному 1924-1925 навчальному році. У травні 1924 р. у доповідній записці Головпрофосу з питань розвитку мережі ВНЗ і стипендій сповіщалося, що потрібно негайно знову переглянути мережу інститутів і технікумів відповідно до потреб та матеріальних можливостей їх утримання з боку держави. З цією метою було створено комісію, куди увійшли представники Головпрофосу, Агітпропу ЦК КП(б)У, Укрдержплану, Укрбюро ВЦСПС. З правом дорадчого голосу до складу комісії було включено представника Центрального бюро пролетарського студентства Скорочення 1924-1925 навчального року не торкнулося мережі педагогічної освіти. За його підсумками в УСРР залишилось 37 інститутів і 133 технікуми, з яких 60 були педагогічними. Проте відбулось значне скорочення чисельності студентів інститутів народної освіти і педагогічних технікумів, кількість яких за 1924-1925 навчальний рік зменшилась на 675 осіб. Наступного 1925-1926 навчального року продовжилось скорочення набору студентів до інститутів народної освіти. Якщо у 1924 -1925 навчальному році до ІНО було прийнято 2495 студентів, то наступного навчального року – на 355 осіб менше (Скрипник, 1932).

Після стихійного розгортання мережі педагогічних інститутів і технікумів на початку 1920-х рр., з 1923-1924 навчального року розпочався етап планового скорочення педагогічних ВНЗ, який у наступні два роки супроводжувався суттєвим скороченням чисельності студентів. З 1920 до 1924 рр. мережа інститутів народної освіти скоротилась з 18 до 12 навчальних закладів, а педагогічних технікумів – з 72 до 60. Проте в наступні роки мережа педагогічних ВНЗ стабілізувалась і лишалась майже незмінною до 1929 р. У ці роки поступово зростала кількість набору студентів. У 1928-1929 навчальному році до інститутів народної освіти було зараховано 3250 студентів, а до педагогічних технікумів – 4100, що майже вдвічі

перевищувало кількість набору 1925-1926 рр. (Гринько, 1929).

Одночасно з формуванням мережі педагогічних ВНЗ розгорталась їх структурна побудова. У структурі інститутів народної освіти передбачалися факультети соціального виховання (соцвих), професійної освіти (профос) та політичної освіти (політос). Упродовж 1921-1922 навчального року були створені факультети професійної освіти в Київському, Одеському, Полтавському і Катеринославському інститутах. Факультети професійної освіти мали кращий склад викладачів, більш досконале обладнання, що забезпечувало відповідний рівень підготовки студентів. 25 квітня 1923 р. на засіданні колегії Укрголовпрофосу «Про розвиток системи педагогічної освіти» було прийнято рішення про розвиток двох напрямків у ІНО – «комплексного» і «професійного» (Аксакова, 2019). Поряд з «соцвихом», «профосом» і «політосом» почали створювати і педологічні відділення, перше з яких з'явилося у 1923 в Одеському ІНО.

У 1927 р. при Дніпропетровському ІНО було відкрите заочне відділення, де навчались вчителі, що не мали вищої освіти. Через рік у Харкові почав роботу Всеукраїнський заочний інститут народної освіти. Загалом у 1928 р. на заочній формі навчання у педагогічних ВНЗ навчалось 537 студентів (ЦДАВО України ф.166, оп. 3, спр. 467).

Наявність широкої мережі національних шкіл потребувала відповідної системи підготовки національних вчительських кадрів. З цією метою при інститутах народної освіти були створені спеціальні відділення для національних меншин, які готували переважно вчителів семирічних шкіл. Так, в Одеському і Київському ІНО були відкриті єврейські відділення, а з 1924 – 1925 навчального року у ІНО почали створювати спеціалізовані групи національних меншин з викладанням рідною мовою: німецькі, єврейські, польські, болгарські, угорські та інші. Підготовка вчителів для початкових шкіл національних меншин здійснювалась у педагогічних технікумах. Структура мережі педагогічних технікумів передбачала створення спеціальних відділень для підготовки вчителів для національних меншин. У першій половині 1920-х рр. німецькі відділення були відкриті в Катеринославському, Кам'янець-Подільському, Хотинському педагогічних технікумах. У Маріупольському педагогічному технікумі було сформоване греко-еллінське відділення, а Преславльському – болгарське (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 673).

У 1930 р. на базі ІНО утворюються фізико-математичні інститути для підготовки викладачів середніх шкіл, технікумів та робітфаків, а також дослідників для різних галузей народного господарства. У цей же час починають створювати інститути професійної освіти, де готували вчителів біології, мови та літератури для технікумів і профшкіл. Крім того, були відкриті окремі ВНЗ для підготовки викладачів іноземних мов, фізкультури тощо. Наприкінці 1930 р. в Україні існувало вже 155 ВНЗ, з яких 37 були педагогічними (Скрипник, 1932).

Отже, впродовж 1920-х рр. в УСРР на базі власної концепції та

модної освіти була створена розгалужена мережа педагогічної освіти, яка включала в себе 2 види вищих навчальних закладів – інститути народної освіти та педагогічні технікуми. ІНО готували викладачів для єдиних трудових шкіл другого концентру, профшкіл, фабрично-заводських шкіл, гірничопромислових шкіл та шкіл учнівства на транспорті. Педагогічні технікуми займалися підготовкою вчителів початкових шкіл та курсів з ліквідації неписьменності. При інститутах і технікумах були відкриті робітничі факультети, крім того, підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів займалися короткострокові та довгострокові педагогічні курси. На першому етапі (1920 – 1923 роки) мережа закладів педагогічної освіти формувалась стихійно за ініціативою місцевих органів влади, без урахувань потреб і фінансових можливостей держави. На другому етапі (1924 – 1929 роки) мережа педагогічних ВНЗ зазнала певних планових скорочень та стабілізувалась, а діючі педагогічні ВНЗ з року в рік нарощували набір студентів та випуск педагогів. Процес розгалуження внутрішньої структури педагогічних ВНЗ було завершено у першій половині 1920-х рр., коли були сформовані відділення соціалу, профосу, політосу, заочні, педологічні факультети та відділення і групи з підготовки вчителів для шкіл національних меншин. З 1929 р. розпочався процес уніфікації системи педагогічної освіти УСРР на зразок системи освіти РСФРР, який супроводжувався створенням нових форм педагогічних ВНЗ.

Література

Aksakova N. The formation of the teaching staff of pedagogical universities in the Ukrainian SSR 1920-1930 years //SCHOLA 2019Engineering pedagogy unites R & E-SOURCE, Mühlgasse 67, 2500 Baden, Австрія. -2019

Аксакова Н. Українська радянська система педагогічної освіти в 1920-ті роки: проблеми формування та розвитку.: дис. на здобуття наук. ст. канд. іст. наук : спец. – 07.00.01 Історія України / Н.О. Аксакова. –Харків, 2015. – 275с.

Глаустерн О. Університет чи інститут/ О. Глаустерн//Наука і освіта.-1929. Гринько Г. Ф. Очерки советской просветительной политике / Г. Ф. Гринько, – Харьков: изд-во Наркомпроса УССР, 1929. – 194 с.

Липинский В. В. Становлення та розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-і р. / В. В. Липинський. – Донецьк: РВА ДДТУ, 2000. – 247 с.

Немоловский И. Курсовая или предметная система обучения/ И.Немоловский // Студент революції . – 1924. – № 1-2. – С. 37-38.

Скрипник М.О. Реконструкція країни і перебудова школи / М. Скрипник.- Харків:Радянська школа, 1932.-132 с.

У вищих навчальних закладах УСРР // Студент революції – 1923. – №2-3. – С 15-16.

ЦДАВО України ф.166, оп. 3, спр. 467

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 314, спр. 673

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 282, спр. 404

ЦДАГО України, ф.1, оп. 20, спр. 1777

Ясницький Г. І. Розвиток народної освіти на Україні (1921 – 1932рр.) / Г. І. Ясницький. – К.: Видавництво КДУ, 1965. – 256 с.

References

Aksakova N.(2019) The formation of the teaching staff of pedagogical

- universities in the Ukrainian SSR 1920-1930 years //SCHOLA 2019Engineering pedagogy unites R & E-SOURCE, Mühlgasse 67, 2500 Baden, Австрія. -2019
- Aksakova N. (2015)Ukrayins'ka radyans'ka sy'stema pedagogichnoyi osvity` v 1920-ti roky` : problemy` formuvannya ta rozvy`tku.: dy`s. na zbuttya nauk. st. kand. ist. nauk : specz. – 07.00.01 Istoriya Ukrayiny` / N.O. Aksakova. –Xarkiv, 2015. – 275s.
- Glaustern O. (1929) Universty`tet chy` insty`tut/ O. Glausern//Nauka i osvita.-1929.-10 bereznya
- Gry`n'ko G. F. (1929)Ocherky` sovetskoj prosvety`tel`noj poly`ty`ke / G. F. Gry`n'ko, – Xar`kov: y`zd-vo Narkomprosa USSR, 1929. – 194 s.
- Ly`py`n'sky`j V. V. (2000) Stanovlennya ta rozvy`tok novoyi sy`stemy` osvity` v USRR u 20-i r. / V. V. Ly`py`n's`ky`j. – Donec`z`k: RVA DDTU, 2000. – 247 s
- Nemolovsky`j Y`.(1924) Kursovaya y`ly` predmetnaya sy`stema obucheny`ya/ Y`.Nemolovsky`j// Student revolyuciyi . – 1924. – # 1-2. – S. 37-38.
- Skr`y`pny`k M.O. (1932) Rekonstrukciya krayiny` i perebudova shkoly` / M. Skr`y`pny`k.-Xarkiv:Radyans`ka shkola, 1932.-132 s.
- U vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax USRR // Student revolyuciyi – 1923. – #2-3. – S 15-16.
- CzDAVO Ukrayiny` f.166, op. 3, spr. 467
- CzDAVO Ukrayiny`, f. 166, op. 4, spr. 314, spr. 673
- CzDAVO Ukrayiny`, f. 166, op. 6, spr. 282< spr. 404
- CzDAGO Ukrayiny`, f.1, op. 20, spr. 1777
- Yasny`cz`ky`j G. I.(1965) Rozvy`tok narodnoyi osvity` na Ukrayini (1921 – 1932rr.) / G. I. Yasny`cz`ky`j. – K.: Vy`davny`ctzvo KDU, 1965. – 256 s.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена висвітленню концептуальних засад побудови та розвитку вищих педагогічних навчальних закладів України на початку ХХ століття. Саме в цей період педагогічна освіта будувалась як на власне українських педагогічних традиціях, так і на західних технократично-прагматичних концептуальних поглядах на спрямованість педагогічної системи. Автором доведено, що 1920-их роках концепція педагогічної освіти була відображена в новій моделі освітньої системи, видах навчальних закладів, що отували педагогію, наступності навчання, створення профільних вертикалей, нових формах, методах і засобах навчання, відродженням педагогічної практики та стажування.

У статті розглянуті та проаналізовані три етапи формування вищих педагогічних закладів в Україні на початку ХХ століття: перший етап передбачав жорстке централізоване управління вищими навчальними закладами, надмірне втручання партійних структур. Другий етап відзначався намаганням керівництва зробити поступки викладачам, професурі, студентам, залучаючи їх до безпосередньої участі у роботі нових органів управління вищою школою. Третій етап характеризувався намаганням повернутися до адміністративних та централізованих методів керівництва. У статті з'ясовано, що в досліджуваній період замість Рад ВНЗ та факультетів з'являються суто статистичні та аморфні загальні збори, факультетські комісії, максимально посилюється адміністративна влада ректора та деканів.

У статті прослідковано процес розгалуження внутрішньої структури педагогічних закладів освіти, коли були сформовані відділення соціального виховання, професійної освіти, політичної освіти, заочної освіти, педологічні факультети та відділення з підготовки вчителів для шкіл національних меншин.

Ключові слова: вища освіта, освіта вчителів, інститут освіти, модель освіти, трудова школа.